

Kişisel Özdeşlik Probleminde Bellek Ölçütünün Felsefi ve Psikolojik Yönden İncelenmesi

Philosophical and Psychological Analysis of Memory Criterion in Personal Identity Problem

EMRE AYDIN

Bandırma State Hospital

TOLGA ERGÜL

Iğdır University

Received: 24.12.2019 | Accepted: 27.06.2020

Abstract: In the problem of personal identity, the necessary and sufficient conditions that allow the person to perceive themselves as the same person despite all the changes over time are questioned. The theories that try to explain the problem of personal identity can be examined under two main headings; reductionist and nonreductionist theories. Nonreductive theories deny that personal identity can be explained by reducing it to simpler sub-processes. Reductionist theories suggest that personal identity can be explained by reducing to physical or psychological sub-processes. The memory criterion is considered to be cyclic because it has to be accepted that the person is the same person as the past person to remember his or her own past. In order to circumvent the cyclic argument, the Quasi-memory argument is proposed. The quasi-memory argument is based mainly on the assumption that the person who experiences a past event and the person who remembers it does not have to be the same person. It will be noted that memory systems have evolved to assist future planned behavior and will be claimed that memory systems have no purpose to provide personal identity.

Keywords: Personal identity, memory systems, cyclic argument, Quasi-memory.

✉ Emre Aydın

Bandırma Devlet Hastanesi, Nöroloji Polikliniği
10200, Balıkesir, Turkey | denyspredko@ukr.net

✉ Tolga Ergül

Iğdır Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Müzik Bölümü
76000, Iğdır, Turkey | dremre1641@gmail.com

Giriş

Kişilik-kendilik sorununun hem felsefe hem de psikoloji alanında yer tutan önemli konulardan biri olduğu kabul edilmektedir. Kişilik-kendilik sorununun alt konusu olarak değerlendirilebilecek olan kişi özdeşliği problemi ise; aynı kendiliğin zaman içindeki sürekliliğini sağlayan gerekli ve yeterli şartları sorgulamaktadır. Temel tartışmalar *devamlılık sorunu* üzerinde yoğunlaşmakta, kişinin zaman içinde aynı kişi olarak devam edip etmediği; devam ediyor ise aynı kişi olarak devam etmesini sağlayan gerekli ve yeterli koşulların neler olduğu sorgulanmaktadır. Çoğunlukla kişiliğin zaman içinde bir şekilde devam ettiği kabul edilmektedir. Devamlılık sorununu açıklamaya çalışan kuramlar, indirgemeci ve indirgemeci olmayan kuramlar olarak iki ana başlıkta incelenebilir. Basit Bakış (Noonan, 2003, s. 15-16) olarak da ifade edilen indirgemeci olmayan kuramlar, kişisel özdeşliğin daha basit alt süreçlere indirgenerek açıklanabileceğini reddeder. Orta çağ boyunca hâkim olan, özellikle Platon ve Descartes'in düalist görüşlerinden kaynaklanan, kişisel özdeşliği maddi ve uzamsal olmayan, değişmez ve başka bir şeye indirgenemez ölümsüz ruha dayandıran Ego kuramı ve Hume tarafından öne sürülen, kişisel özdeşliğin ardışık algı demetlerinin yarattığı yığından kaynaklanan illüzyondan başka bir şey olmadığını belirten Yığın (bundle) kuramı, indirgemeci olmayan kuramın en bilinen örnekleridir. İndirgemeci kuramlar ise kişisel özdeşliğin fiziksel veya psikolojik olarak daha alt süreçlere indirgenerek açıklanabileceğini ileri sürmektedirler. İndirgemeci kuramlar, fiziksel-bedensel süreklilik ve psikolojik süreklilik kuramları şeklinde ikiye ayrılır.

Fiziksel-bedensel süreklilik kuramları, kişinin, zaman içinde aynı kişi olarak kalmasının, aynı beden içinde yaşayan insan varlığı olarak kalmasıyla mümkün olduğunu savunur. Bu kurama göre kişinin bedeni, yıllar içinde ne kadar değişikliğe uğrarsa uğrarsın, eğer şimdiden geçmişe doğru o kişinin yaşayan bedeninin uzamsal varlığı kesintisiz bir biçimde takip edilebiliyorsa, o kişinin aynı kişi olmayı sürdürdüğü kabul edilir. Psikolojik süreklilik kuramlarına göre ise kişisel özdeşliği oluşturan şey, zihinsel durumların kalıcılığı ve sürekliliğidir.

Psikolojik süreklilik ölçütü, temel olarak özdeşliğin, kişinin hafızası tarafından sağlandığını savunmasından ötürü Bellek kuramı olarak da kabul edilebilir. Locke tarafından yayınlanan 'İnsanın Anlama Yetisi Üze-

rine Bir Deneme' isimli eserde ilk kez, kişisel özdeşliğin, bilincin (belleğin) devamlılığı tarafından sağlandığı öne sürülmüştür.

1. Kişisel Özdeşlik Problemi

1.1. Kişisel Özdeşlik Probleminde Bellek Ölçütü

Bazı filozoflar, Kişisel özdeşlik konusunda Locke'ın önemini vurgulamak için 'Felsefe tarihi Platon'a düşülmüş dipnotlardan ibarettir' cümlesi değiştirilerek 'Kişi özdeşliği felsefesi tarihi John Locke'a düşülmüş dipnotlardan ibarettir' şeklinde kullanılmasının uygun olduğu düşünülmektedir (Noonan, 2003, s. 24). Locke, 'İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Deneme' isimli eserinin, II. kitabı, 27 nolu, 'Özdeşlik ve Başkalık' başlığını taşıyan bölümünde kişisel özdeşlik açıklamalarına geçmeden önce maddi özdeşlik ilkelerini ve sonrasında bitki ve hayvanlardaki özdeşlik ilkelerini açıklar. Bitki ve hayvanlarda özdeşliğin, maddesel olarak değişimler olsa bile aynı biçimde organize edilmiş devamlılık gösteren tek bir yaşam ile sağlandığını savunur.

Belirli bir zaman ve yerde var olan, değişmez bir yüzey altında sürekli bir cisim olan bir atomu ele alalım: Varoluşunun bir anda kendisi ile aynıdır, fakat atomlardan biri alındığında ya da yeni bir tane eklendiğinde artık kütle ve cisim aynı değildir. Canlı varlıklarda özdeşlik aynı taneciklerin kütesine değil başka bir şeye bağlıdır... her iki durumda da beden parçalarında belirgin bir değişiklik olması aynılığı bozamaz (Locke, 2007, s. 441). Bitkinin canlı bedeniyle birleşik algılanmayan ardışık parçalarının aynı süreğenliğinde bu bireysel yaşam, sürekli var kılındığından, bitkiyi ve bitkinin tüm parçalarını, bu süreğen düzenleniş için birlikte var oldukları zaman boyunca ortak yaşamın iletimi içinde, aynı kılan özdeşliğe sahiptir (Locke, 2007, s. 442).

Locke daha sonra, insan ve kişi ayrımını yapar. İnsan tanımında insanı, sadece bedensel olarak düşündüğü görülür (insanın hayvan kısmı) ve insan özdeşliği tanımı için diğer canlılar ile benzer aynı biçimde organize edilmiş devamlılık gösteren tek bir yaşam kriterini kullanır. Locke, madde, canlı (bitki ve hayvan) ve insan (hayvan kısmı) özdeşliğinin kriterlerini açıkladıktan sonra kişi özdeşliğinin ilkelerini açıklamaya çalışır. Öncelikle kişi tanımını yapar ve kişiliği sağlayan temel şeyin bilinç olduğunu kabul eder. Kişinin eylemlerinin bilincinde olmasının koşulunu, o eylemleri

kendine ait eylemler olarak hatırlayabilmesine dayandırır. Kişisel özdeşliğin dayanağını bulmak için kişi neyin karşılığıdır onu düşünmeliyiz. Bence kişi akıl ve iç duyuma sahip, kendini farklı yer ve zamanlarda aynı düşünen şey diye tanımlayan zihinli bir varlıktır. Kişi bunu, düşünenin ayrılmaz parçası ve bana göre özsel olan bilinç ile gerçekleştirir (Locke, 2007, s. 447). Bilinç hep düşünmeye eşlik ettiği ve herkesin ben dediği, dolayısıyla da kendini tüm diğer düşünen şeylerden ayıran şey yaptığından, kişisel özdeşlik, yalnızca bir akıllı varlığın aynılığının bilincinde aranmalıdır. Bu bilinç geçmişteki bir eylem ya da düşünceye götürüldüğü zaman da o kişinin özdeşliğine varır ki o zamanki ben, şimdiki ben ile aynıdır ve şimdiki ben ile aynı ben geçmişteki eylemi yapmıştır (Locke, 2007, s. 448).

Locke'un bu açıklamalarından, kişisel özdeşlik için gerekli ve yeter koşulun, geçmişte yaşadığı olayları, o zaman sahip olduğu öz bilinç ile hatırlıyor olması gerekliliğini kabul ettiği anlaşılmaktadır. Eserlerinde bellek terimini hiç kullanmasa da Locke'un kişisel özdeşlik kuramı bellek kuramı olarak kabul edilmektedir.

1.2. Döngüsellik ve Q Bellek Argümanı

Kişisel özdeşlik konusunda Buttlar isminin günümüzde anılmasını sağlayan döngüsellik argümanıdır. Buttlar, geçmişte kişi tarafından yapılan gerçek deneyimler ile kişi tarafından yapılmayan sahte bellek deneyimlerinin ayrımının, ancak deneyimi yaşayan kişi ile hatırlayan kişinin aynı kişi olmasının a priori olarak kabul edilmesi ile sağlandığını savunmaktadır. Buttlar bu görüşünü "Bilgi, önceden varsaydığı gerçeği nasıl inşa edemez ise, kişisel özdeşliğin bilinci de önceden varsaydığı kişisel özdeşliği kuramaz" şeklinde ifade eder (Perry, 1975, s. 99-107). Bellek ölçütü öncül olarak, geçmişteki kişi ile şimdiki kişiyi aynı kabul etmek zorunda olduğu için döngüselidir. Shomaker, döngüsellik argümanını şu şekilde tanımlar:

Bir kişinin geçmişteki bir olayı hatırlaması bu olaya tanık olması için yeterli koşul ise, ilk olayı ikinci olay için kriter olarak kullanamayız; çünkü bu kişinin gerçekten de geçmişte bahsedilen bu olayı hatırladığını kabul ederse, aynı kişinin bu olaya tanık olduğunu kabul etmek zorunda kalırız. Öyleyse, "Eğer S, E'yi hatırlıyorsa, S, E'ye tanık olan kişi ile özdeşdir" formülü, kişisel özdeşlik kavramının analizi için döngüselidir (Shomaker, 1970, s. 281).

Döngüsellik argümanını aşmak için Shomaker tarafından geliştirilen

Quasi Memory - Q bellek kavramına göre, bir olayın kişi tarafından hatırlanabilmesi için hatırlanan olay ile geçmişteki gerçek deneyimin aynı kişi tarafından yapılmış olması zorunlu değildir (Shomaker, 1970, s. 271). Shomaker ile birlikte Q bellek kavramının en önemli savunucusu olan Derek Parfit normal bellek deneyimi ve Q bellek deneyimi ayrımını aşağıdaki gibi ifade eder:

Normal bellek deneyimi:

- Ben bir deneyimi hatırlamış görüyorum.
- Ben bu deneyimi yaşadım.
- Belleğim geçmişteki bu olaya uygun bir şekilde nedensel olarak bağlıdır.

Q bellek deneyimi:

- Ben bir deneyimi hatırlamış görüyorum.
- Bir kişi bu deneyim yaşadı.
- Belleğim geçmişteki bu olaya nedensel bir şekilde bağlıdır.

Parfit, kişisel özdeşliği sağlayan psikolojik süreklilik ölçütünün, dar ve geniş şekilde versiyonlarının olduğunu savunur. Dar psikolojik süreklilik ölçütünün, normal günlük hayattaki deneyimleme ve hatırlama süreçlerinden oluştuğunu belirtir (Parfit, 1984, s. 207). Dar psikolojik süreklilik ölçütünde, deneyimi yaşayan ve hatırlayan kişi aynı kişi olmalı ve zaman içindeki bellek aktarımı normal yollardan sağlanmalıdır. Geniş psikolojik süreklilik ölçütünde ise deneyimi hatırlayan kişi ile deneyimi yaşayan kişi farklı kişiler olabilir. Shomaker ve Parfit, Q bellek kavramının olayı hatırlayan ve deneyimleyen kişinin aynı kişi olma zorunluluğunu ortadan kaldırdığı için döngüsellik argümanını aştığını kabul ederler. Parfit, geçmişteki deneyim ile hatırlama süreci arasındaki ilişkiyi R-relation kavramı ile ifade eder. Dar psikolojik süreklilik ölçütünde geçmişteki deneyim ile deneyimi hatırlayan kişi aynı olduğu için R-relation normal şekilde sağlanmaktadır. Geniş psikolojik süreklilik ölçütünde ise geçmişteki deneyim ile deneyimi hatırlayan kişi, aynı kişi olmak zorunda değildir ve geçmişteki deneyim ile hatırlama süreci arasındaki ilişki herhangi bir yol ile sağlanabilir (Parfit, 1984, s. 215).

Q bellek argümanı, kişisel özdeşlik literatüründe popüler olan bellek

nakli, beyin nakli veya başka yollar ile ayrışma (fisyon) ve birleşme (füzyon) düşünce deneylerini (Snowdon, 1991; Roache, 2006) açıklamakta kullanılmaktadır. Bellek nakli düşünce deneyinin en ünlü örneği, Parfit tarafından anlatılan *Venedik Belleği* hikayesidir. Cerrahi yöntem ile Jane'in beynine Paul'a ait bellek izleri nakil edilir. Jane, cerrahi operasyondan uyandıktan sonra daha önce hiç Venedik'e gitmemesine ve hiç resmini görmemesine rağmen Venedikte bulunan büyük San Giorgio katedralini gördüğünü hatırlar (Parfit, 1984, s. 220). Jane, dar psikolojik süreklilik ölçütündeki normal günlük hayata ait deneyimleme ve hatırlama süreçlerinden farklı bir biçimde, Paul'a ait bellek deneyimlerini anımsamaktadır. Bu durumu açıklamak için Parfit geniş psikolojik süreklilik ölçütü olarak Q bellek argümanını ileri sürer;

- Ben bir deneyimi hatırlamış görünüyorum (Paul'e ait San Giorgio katedrali anısı).
- Bir kişi bu deneyim yaşadı (Paul yaşadı).
- Belleğim geçmişteki bu olaya (herhangi bir) nedensel bir şekilde bağlıdır (Bellek transferi).

Q bellek argümanının kullanıldığı ayrıştırma (fisyon) ve birleşme (füzyon) düşünce deneylerinde beyinin tüm psikolojik özellikleri özdeş olacak şekilde ortadan iki eşit yarıya ayrılarak iki farklı bedene nakil edilerek birbiri ile özdeş iki kişi elde edildiği veya iki farklı kişinin bir bedende birleştiği düşünce deneyleri tasarlanır (Snowdon, 1991; Roache, 2006). Bu deneylerdeki psikolojik süreklilik ölçütü Q bellek argümanı ile açıklanabilir (Bernecker, 2012, s. 49,50).

1.3. Q Bellek Argümanına Karşı Yöneltilen Eleştiriler

Q bellek argümanına karşı yöneltilen eleştiriler temel olarak 3 başlık altında incelenebilir: Bütüncülük yaklaşımı, nedensel bellek teorisi ve muafiyet ilkesi olarak kabul edebileceğimiz 'Yanlı kimliklendirme hatasına karşı direnç' (Immunity to error through misidentification) argümanı (Bernecker, 2012, s. 52-58).

Mark Slors ve Marya Schechtman tarafından savunulan bütüncülük yaklaşımı, belleğin birbirine sıkı bir biçimde bağlı, ağ şeklinde bütünsel olarak yapılandırıldığı tezini savunur. Bellek verileri birbirlerinden tamamen bağımsız zihinsel içerikler olarak tasavvur edilemez. Bellek verileri

daha önce depolanmış bilgilere bağlanarak bütünsel bir biçimde yapılandırılır. Bir bellek durumu, belleğin bağlı olduğu bütünsel ağdan ayrılarak başka bir kişiye nakledilemez. Bu düşünceleri daha iyi açıklamak için Schechtman, sinemaya giden bir aile hikayesini anlatır (Schechtman, 1990). Sinemada yaşananlar ve sonrası ile ayrıntılı tasvirlerde bulunan hikâyeye yer verdikten sonra, anlatılan baba karakterindeki bellek deneyimlerinin, Q bellek olarak Parfit'in "Venedik belleği" kurgusunda bahsettiği Jane karakterine aktarıldığında neler olabileceğini sorgular. Eşi ve çocuğu olmayan, bu ailenin gittiği yerler ve yaşantısı ile ilgili hiçbir bilgisi olmayan Jane, aktarılan bellek deneyimlerini anlamlandıramaz. Q bellek transferinin, alıcı kişide anlamlandırılmayan sanrı veya hezeyana sebep olacağını savunur. Shomaker ve Parfit'in iddia ettiğinin tersine, bellek deneyimlerinin kişiden ayrıştırılmayacağını savunan Schechtman, Q bellek argümanının döngüsellik eleştirisine cevap veremeyeceğini iddia eder.

Mark Slors, Q bellek argümanının temel olarak 'psikolojik atomizm ve ayrıklık' görüşüne dayandığını iddia eder (Slors, 2007). Geçmişte yaşanan ve şimdi hatırlanan iki farklı bellek durumu ve bunlara karşılık gelen beyinsel durumların, diğer zihinsel ve beyinsel durumlardan soyutlanarak ele alınabileceği fikrini savunduğunu belirtir (Slors, 2001, s. 45-56).

'Yanlış kimliklendirme hatasına karşı direnç' argümanı ise temel olarak, 1. tekil kişi olarak 'ben' kelimesinin felsefi olarak ifade ettiği anlam üzerinden tartışılmaktadır (Shomaker, 1968, s. 555). Wittgenstein, 'Mavi Kitap'ta ben kelimesinin özne ve nesne olarak iki farklı şekilde kullanımı olduğunu belirtir. Nesne olarak kullanılan 'ben' kelimesinin yanlış kimliklendirme hatasına karşı dirençli olmadığını, özne olarak kullanılan 'ben' kelimesinin ise yanlış kimliklendirme hatasına karşı dirençli olduğunu savunur (Recenati, 2012). Örneğin, bir kişinin ayak ayak üstüne atmış vaziyette, aynanın karşısında oturduğunu ve kendisini izlediğini düşünelim. Kendini kendisine özne yaparak, bacaklarından gelen proprioseptif sinir lifleri (vücudun konum bilgisi) aracılığıyla söylediği 'benim bacaklarım üst üste duruyor' cümlesindeki 'ben' kelimesini bir başkası ile karıştırması mümkün olamayacağı için yanlış kimliklendirme hatasına karşı dirençlidir. Kişinin, kendini nesne yaparak aynadaki görüntüsüne söylediği 'benim bacaklarım üst üste duruyor' cümlesindeki ben kelimesinin

başkası ile karıştırılması mümkündür. Kişi aynada kendisini gördüğünü zannetmesine karşın kendisine çok benzeyen başka birisini görmüş olabilir. Kısaca, özne olarak kullanan ı. tekil kişi olan ben kelimesi, yanlış kimliklendirme hatasına karşı dirençli; nesne olarak kullanılan ı. Tekil kişi olan ben kelimesi dirençli değildir. Bu argüman, temel olarak kişinin içsel duyuları ile aldığı bilgilere dayanarak yaptığı kimliklendirme konusunda yanılmasının mümkün olmadığı varsayımına dayanmaktadır (Campbell, 1999; Hamilton, 2007; Coliva 2002).

McDowell, yanlış özdeşleştirme hatasına karşı direnç argümanının, Q bellek argümanına karşı bir itiraz oluşturduğunu ileri sürer (Bernecker, 2012, s. 56). Q bellek argümanını, kişinin aynı kişi olduğuna atıf yapmadan, kişinin geçmişine dair bilgi sahibi olduğu bağımsız, akılcı bir yapı olarak tanımlayan McDowell, Q belleğin en az iki temel şartı sağlaması gerektiğini savunur: Qbellek, geçmişteki bir algıyı temsil etmeli ve özdeşlikten bağımsız bir yapıda olmalıdır. McDowell, Q belleğin yapısı itibarı özdeşliğe atıf yapmak zorunda olduğunu belirtir. Örneğin; ‘4 yaşında bisikletten düşme’ olayını hatırlama deneyimi ele alınırsa, bu deneyim ilk olarak ‘bir kişi bisikletten düştü’ ve sonrasında ‘bu kişi benim’ şeklinde hatırlanmaz. Deneyim ve bu deneyime olan aitlik aynı anda hatırlanır. Q bellek argümanının iddia edilen aksine ‘özdeşlikten bağımsız’ bir karakter taşımadığını belirten McDowell;

- Q bellek argümanının savunduğu bellek içerikleri özdeşlikten bağımsız değildir.
- Özdeşlikten bağımsız olmayan içerikler özneye ait içeriklerdir. Özneye ait içerikler yanlış kimliklendirme hatasına karşı dirençlidir.
- Özneye ait olan kişiyi, öznenin kendisinden başka bir kişi ile özdeşleştiremeyeceğimiz için Q bellek argümanının temel iddiası olan belleği kaydeden ve hatırlayan kişinin aynı kişi olmadığı iddiası geçerli olamaz. Q bellek geçmişe ait özdeşlikten bağımsız bilgi edinmemizi sağlayamaz (akt. Buford, 2009).

Günümüzde, felsefe literatüründe Q bellek argümanına karşı yöneltilen yukarıda bahsedilen eleştirilerden bütüncülük ve nedensellik eleştirileri, belleğin epistemik teorisi etrafında; yanlış özdeşleştirme hatasına karşı direnç argümanı ise belleğin içerik ve özdeşlik olarak ayrıştırılarak ince-

lenmesinin mümkün olup olmadığı konusu etrafında şekillenmektedir. Belleğin epistemik teorisine göre, hatırlamak, daha önce öğrenilen ve saklanan bilginin bilinmesinden ibarettir (Bernecker, 2007). Belleğin epistemik teorisi tartışmaları genellikle, önermesel bellek (propositional/semantik) deneyimleri üzerinden yapılmaktadır. Önermesel bellek örnekleri, S'nin hatırlayan kişi, p'nin doğru bir önerme olarak kabul edildiği 'S, p'yi hatırlıyor ki...' cümlesi ile ifade edilir. Buna göre S kişinin t₂ zamanında, p önermesini biliyor olması ancak ve ancak;

- S kişinin t₂ zamanında p önermesini biliyor olması
- S kişinin t₁ zamanında p önermesini biliyor olması
- S kişinin t₂ zamanındaki p önermesini bilme durumu, aynı kişinin t₁ zamanındaki p önermesini bilme durumuna bağlı olmasını gerektirmektedir.

Yukarıdaki 1. Koşul, şimdiki zaman bilme koşulu; 2. Koşul, geçmiş zaman bilme koşulunu; 3.'sü ise bağlantı koşulunu tanımlamaktadır. Platon'un Theaitetos diyalogundan bugüne kadar epistemoloji ile ilgilenen filozoflar, önermesel bilginin 3 tane gerek ve yeterli koşulu sağlaması gerektiğini savunmaktadır; gerekçelendirme, doğruluk ve inanç. Doğru bilgi, gerekçelendirilmiş doğru inanç olmak zorundadır (Bernecker, 2008, s. 8,9). Q bellek argümanına karşı yöneltilen bütüncülük yaklaşımını temel alan eleştiriler, esas olarak gerekçelendirme koşulu üzerinden yapılmaktadır. Doğru olduğunu hatırladığımız önermelerin nasıl gerekçelendirilebileceği ile ilgili görüşler, *içselcilik ve dışsalcılık* yaklaşımları etrafında şekillenmektedir. *İçselcilik* yaklaşımını savunanlar, gerekçelendirme sağlayan bütün durumların, kişinin subjektif olarak ulaşabildiği içsel zihinsel bileşenler tarafından yerine getirildiğini savunmaktadırlar (Searle, 2004, s. 179). *Dışsalcılık* yaklaşımı savucuları ise gerekçelendirmeyi sağlayan temel faktörlerin dışsal gerçeklikler olduğunu iddia etmektedirler (Kim, 2011, s. 241; Searle, 2004, s. 180). Q bellek argümanına karşıt olarak savunulan ve belleği oluşturan bilginin, içsel olarak sahip olunan bilgilerin birbiri ile bütünleştirilmesi sonucunda oluşturulduğu fikrini savunan bütüncülük yaklaşımı savunucularının, zihin felsefesinde son dönemlerdeki etkinliğinin arttığı hissedilen dışsalcılık yaklaşımının öne sürdüğü argümanlar karşısında zorlandığı öne sürülebilir (Bernecker, 2004, s. 55).

2. Belleğin Nöropsikolojisi

Bellek sistemler temel olarak kısa süreli ve uzun süreli bellek alt sistemlerine ayrılarak incelenebilir. Kişisel özdeşlik problemi tartışmaları ise daha çok uzun süreli bellek alt başlığında yer alan epizodik (olaysal) bellek tipi etrafında yapıldığı görülmektedir. Makalenin bu kısmında bellek sınıflaması ve bu sınıflamaya göre Q bellek argümanını yorumlayan görüşler ele alınacaktır.

2.1. Belleğin Alt Tipleri

Belleğin birbirinden farklı alt sistemlerden oluştuğu fikri, tarihsel olarak uzun zamandır tartışılmasına rağmen (Squire, 2004) konu ile ilgili bilimsel araştırmaların ancak 20. Yüzyılın ortalarında başlayabildiği görülür. 1950'li yıllarda, dirençli epilepsi sebebi ile iki yanlı temporal lobektomi işlemi yapılan H.M. vakası (Gazzaniga, Ivry & Mangun, 2009, s.325; Squire, 2009a), belleğin farklı alt sistemlerden oluştuğu fikrinin araştırılmasında klinik anlamda öncülük etmiştir. Cerrahi işlem sonrasında H.M.'nin yeni bilgileri öğrenmekte büyük zorluk yaşarken; el göz koordinasyonu ve bedensel beceri gerektiren işlemleri öğrenmek konusunda daha başarılı olduğu görülmüştü (Woodruff-Pak, 1993). 60 ve 70'li yıllar boyunca buna benzer yapılan araştırmalar sonucunda uzun süreli belleğin açık/deklaratif/explicit ve kapalı/nondeklaratif/implicit bellek olmak üzere iki alt tipinin olduğu görüşü ağırlık kazanmıştır (Kourken, 2016, s.18-20; Bernecker, 2012, s. 11-13; Werning & Cheng 2017).

Açık bellek, olaylar ve gerçekler hakkında bilinçli olarak yaptığımız kodlama, depolama ve geri çağırma-hatırlama gibi bütün hafıza işlemlerini kapsamaktadır. Medial temporal lob ile yakından ilişkili olduğu düşünülen açık bellek, olaysal (epizodik) ve anlamsal (semantik) bellek olarak iki alt tipe ayrılarak analiz edilmektedir. Merkezi sinir sistemindeki pek çok yapının koordineli bir biçimde görev aldığı kapalı bellek alt tipiye, araba, bisiklet sürmek, yüzmek, tenis oynamak gibi bilincinde olmadığımız bedensel ve refleksif becerilerin öğrenilmesinde görev alır (Squire, 2009b).

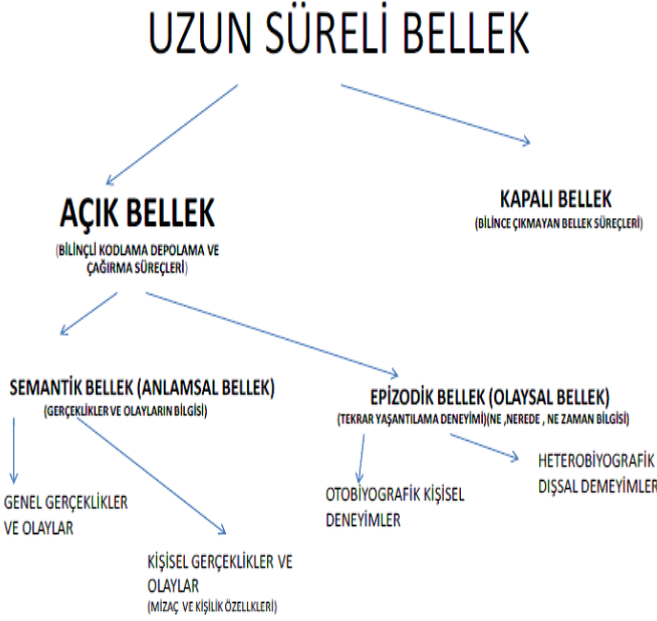
Açık belleğin alt tipi olarak kabul edilen epizodik bellek, kişinin geçmişteki kendine ait özel deneyimsel olaylarının (ne, nerede, ne zaman) bilgisini içerir (örn: Geçen akşam restoranda yediğim balık yemeği). Semantik bellek ise, yer, zaman ve mekâna, içeriğine atıf yapmadan, genel

bilgileri veya kişiye ait özel bilgileri içermektedir (örn: Türkiye'nin başkenti Ankara'dır; $2+2=4$ 'tür; 1985 yılında, Ankara'da doğdum). Epizodik belleği, semantik bellekten ayıran en önemli özellik; epizodik bellek deneyiminde, görsel, işitsel ve duygusal olarak tekrar yaşantılama hali içinde olunmasıyken, semantik bellek deneyiminde, olayların sözel ve mantıksal olarak hatırlama halinde olunması söylenebilir (Tulving, 1983, s. 17-51; Squire, 2004).

Kişisel özdeşlik konusundaki bellek tartışmalarında ise epizodik bellek alt tipinin örtük olarak kabul edildiği görülmektedir. Bu yönelim, epizodik belleğin, semantik bellekte olmayan kişi referanslı bellek deneyimleri içeriğine sahip olmasından kaynaklanır. Epizodik bellek deneyimlerinin, kişinin geçmişindeki olayları kişi referanslı olarak tekrar deneyimlemesine sebep olması sayesinde kendilik hissiyatını sağlayan, geçmiş ile gelecek arasında psikolojik olarak bağlantı kurduğu kabul edilebilir. Semantik bellek içeriğiyle de ne, nerede, ne zaman bilgisine sahip olunabilir (1985 yılında Ankara'da doğdum). Ancak, bu bellek tipinde, epizodik bellekte olduğu gibi görsel, işitsel ve duygusal olarak tekrar yaşantılama hali içinde olunması mümkün değildir. Semantik belleğin, kendilik bilgisini ilgilendiren iki alt tipi olduğu düşünülmektedir. Birinci semantik bellek alt tipi kendilik ile ilgili olaylar hakkındadır. Örneğin 18 yaşına olmak ve Türkiye'de yaşıyor olmaya dair bilgiler bu alt kategoride sınıflandırılabilir. Semantik belleğin ikinci bellek alt tipi ise; kendiliğimize dair sahip olduğumuz mizaç ve karakter ile ilgili bilgilerimizi içerir. Son yapılan çalışmalar, mizacımız ile ilgili olan bu genellemelere ulaşmamızı sağlayan semantik belleğin bu alt tipinin, kendilik algısında çok önemli rol oynadığı göstermektedir (Klein & Nichols, 2012).

Şekil 1: Bellek alt tipleri

2.2 Bellek Sınıflaması ve Q Bellek Argümanı

Literatürde bildirilen örneklerde, epizodik bellek bozukluğu olmasına karşın karakter ve kişi özelliklerini semantik bellek yolu ile doğru bir biçimde tanımlayan pek çok örnek farklı bellek alt tiplerinin birbirinden ayrı olarak değerlendirilebileceği fikrini destekler. Q bellek argümanı, temel olarak bellek içeriğinin kişiden ayrılabilmesini ve özdeşlik olmadan geçmişteki bilgilerin hatırlanabileceğini savunmaktadır. Klein tarafından bildirilen R.B. vakası bu konuda ilginç bir örnek sunmaktadır (Klein & Nichols, 2012). Trafik kazasına bağlı olarak kafa travması yaşayan R.B. bir süre sonra hafıza şikayetleri nedeniyle doktora başvurmuştur. Psikolojik değerlendirmeler sonucunda epizodik ve semantik bellek deneyimlerinde bir problem olmadığı anlaşılan R.B., bu bellek deneyimlerini kendine ait olarak hissetmediğini; geçmişte yaşadığı doğum günü, mezuniyet gibi epizodik belleğe ait olayları ve mizaç özellikleri gibi semantik belleği kullanmasını gerektiren bellek olaylarını doğru bir biçimde hatırlamasına rağmen, bu olayların kendisine ait olmadığını, sanki dışarıdan izliyormuş

hissine kapıldığını belirtmiştir. Klein, bu vakanın sunduğu verilerin, Q bellek argümanının önerdiği şekilde kişisel özdeşliğin bellek içeriği ve kendilik hissi olmak üzere iki alt kısma ayrılarak incelenmesi gerektiği fikrine destek sunduğunu söyler.

Northoff tarafından bildirilen başka bir örnekte bir şizofreni hastası, kişilik ve bellek bozukluğu yönünden incelenmiştir (Northoff, 2000). 30 yıldır şizofreni ile mücadele eden 52 yaşındaki bayan hasta kendisinin, son Sezarın kızı ve Romanof hanedanının son üyesi olduğuna inanmaktaydı. Romanof hanedanına özgü kıyafetler giyip, davranışlarda bulunan vakanın bildirdiği epizodik bellek deneyimlerinin, Rusya tarihi ve Romanoflar ile ilgili tarihsel bilgilerle büyük bir uyum içinde olduğu görülmektedir. Hastalığının başında, kendine ait bellek deneyimlerinin, kendisine ait olmadığı hissine kapılan hasta, ilerleyen dönemlerde bu deneyimlerin başkaları tarafından hafızasına zorla yerleştirildiği iddiasında bulunmaya başlamıştır. Bu bilgilerin, Q bellek argümanına farklı bir açıdan bakılması sürecine katkı sağlayabileceğini düşünen Northoff, Q bellek argümanının temel iddiasının, deneyimi yaşayan kişiyle, deneyimi hatırlayan kişinin ayrıştırılarak incelenmesiyle mümkün olduğunu ileri sürer. Normal bellek deneyimlerinin deneyimleme/kayıt etme ve hatırlama/geri çağırma şeklinde ayrıştırılarak incelenebileceği önerisinde bulunan Northoff, deneyimleme/kayıt etme sürecinin, otobiyografik epizodik ve heterobiyografik epizodik olarak iki farklı şekilde kaydedildiğini bildirir. Kendiliği doğrudan referans alan bellek deneyimleri otobiyografik epizodik bellekle (benim doğum günü partim), dışarıdan gözlemci olarak deneyimlediğim epizodik bellek olayları ise heterobiyografik epizodik bellek ile kayıt edilmektedir (bir kazaya tanık olmam). Northoff'un bahsettiği vakada, hastalığın başlamasından önce kendi deneyimlerini otobiyografik epizodik bellekle, Rusya tarihi ve Romanoflar ile ilgili bilgileri heterobiyografik epizodik bellekle kaydeden hastanın; şizofreni şikayetleri başlamasından sonra, heterobiyografik olarak kayıt ettiği bilgileri geri hatırlama/geri çağırma safhasında otobiyografik olarak hatırladığı gözlenmektedir. Deneyimleme/kaydetme ve hatırlama/geri çağırma süreçlerinin ayrıştığını gösteren bu vaka örneğinin, Q bellek argümanının iddia ettiği deneyimleyen/kayıt eden-hatırlayan/geri çağırma ayrımını destekler kanıtlar sunduğunu savunan Northoff, kişisel özdeşlik literatüründe sıkça kullanılan

beyin-bellek nakli, ışınlama gibi düşünce deneylerinin bilimsel zeminde karşılığının olmadığını iddia etmektedir (Northoff, 2000).

Q bellek argümanına karşı görüş belirten Schechtman ve McDowell, bellek içeriklerinin ve kişinin ayrıştırılamayacağını, bu sebeple bu argümanın geçersiz olması gerektiği sonucuna ulaşırken; Northoff ve Klein tanımladıkları vaka örneklerinin işaret ettiği gibi kişi ile bellek içeriklerinin ayrışma ihtimalinin olabileceğini ve Q bellek argümanının kolayca göz ardı edilmemesi gerektiği sonucuna ulaşmaktadırlar.

3. Belleğin Hatırlama Teorileri

Bazı düşünürler kişisel özdeşlik probleminde hatırlama süreçlerinin depolama ve kaydedilme süreçlerinden daha önemli olduğunu savunmaktadır. Belleğin hatırlama teorilerine kısaca değinilirse, hatırlama sürecinin, yeniden yapılandırma sürecinden oluştuğunu savunan sentezleyici/oluşturucu bellek teorilerinin altında yer alan, belleğin simülasyon teorisine değinmek gerekir. Nöropiskoloji alanından, sentezleyici teorileri desteklediği düşünülen Çalışma Belleği Sistemi ve Benlik Bellek Sistemi teorileri incelendikten sonra, bellek süreçlerinin sentezleyici teorileri destekler nitelikte, eski veriler ışığında günlük hayata uyum sağlama amacıyla işlev kazandığı açığa çıkar.

Belleğin hatırlama teorilerinde hâkim olan temel görüşlerin *koruyucu/muhafaza edici teoriler* ve *sentezleyici/oluşturucu teoriler* olduğu görülmektedir (Robins, 2016). Koruyucu/muhafaza edici teoriler, hatırlamanın temel olarak kodlama, depolama ve geri çağırma safhalarından meydana geldiğini, bilginin öğrenildiği andaki şekliyle kaydedilip depolama sırasında değişmeden saklandığını ve gerektiğinde değişmeden çağırıldığı fikrini savunur. Sentezleyici/oluşturucu teoriler ise hatırlamanın, geçmişte kayıt edilmiş temsillerin kullanılarak aktif şekilde tekrar yapılandırılması sürecinde yeniden oluşturulması suretiyle gerçekleştirildiğini savunmaktadır. Bu iki uç arasındaki görüşlerse, hatırlama sürecinde depolanan materyallerin ham bilgiyi sağladığı, geri çağırma sürecinde ise bu materyallerin, kişinin o andaki zihinsel durumu ile bağlantılı bir şekilde yeniden oluşturulduğu fikrini kabul eder. Bu sayede, kısmen koruyucu/muhafaza edici teorilerin savunduğu geçmiş bilgilerin korunması, depolanması fikrini; kısmen de sentezleyici/oluşturucu teorilerin kabul ettiği, hatırlamanın yeni-

den yapılandırıcı işlevini kabul ederek iki uç görüş arasındaki denge sağlanmaya çalışılır (Kourken, 2016, s. 94-96).

Sentezleyici/oluşturucu teorilerin en önemlisi 'Hatırlamanın Simülasyon Teorisi'dir. Psikoloji ve beyin görüntüleme çalışmalarından elde edilen sonuçlar, geçmiş hatırlama deneyimleriyle, geleceği hayal etme deneyimlerinin benzer fenomenolojik süreçlerde ve benzer beyin yapılarında olduğu fikrini kuvvetle desteklemektedir (Schechter vd., 2012). Simülasyon teorisi, geçmişe ait epizodik bellek deneyimleri, epizodik gelecek düşünceleri (kişinin gelecek olaylarını hayal etmesi) ve epizodik karşıt gelecek düşünceleri (kişinin geçmişteki olmuş olaylara alternatif olaylar hayal etmesi) arasındaki fenomenolojik benzerlikleri başarılı bir biçimde açıklama iddiasını taşımaktadır. Bu görüşlerden hareketle epizodik bellek ve epizodik hayal etme gibi farklı bellek kapasitelerinin hepsini kapsayan ortak bir 'Zihinsel Zamanda Yolculuk' kavramı oluşturulmuştur (Kourken, 2016, s. 97-121).

3.1. Zihinsel Zamanda Yolculuk: Aneotik, Neotik ve Otoneotik Bilinç Seviyeleri

Tulving, geçmiş zamandaki kişi referanslı sübjektif mekân, zaman ve duygu hissiyatıyla hatırladığımız bellek deneyimleriyle; gelecek zaman hakkında kişi referanslı sübjektif mekân, zaman ve duygu hissiyatıyla, hayalini kurarak oluşturduğumuz zihinsel deneyimleri, 'Zihinsel Zamanda Yolculuk' kavramıyla ifade eder. Bu kavramın, bilincin en yüksek seviyesi olan Otoneotik bilinç seviyesinde gerçekleştirildiğini söyleyen Tulving, bilinç durumlarını evrimsel gelişimine göre 3 aşamada sınıflandırır; Aneotik, Neotik ve Otoneotik bilinç seviyeleri (Tulving, 1983). Aneotik bilinç durumu, en temel seviyedeki algısal otonomik (görsel, işitsel, bedensel vb.) ve duygusal farkındalık (öfke, mutluluk vb.) durumlarıdır. Görsel bir algıyı ele alırsak, görsel uyarının farkında olunur ve bu farkındalık durumu ile ilgili ileri dilsel ve bellek işlemleri yapılmaz (Vandekerckhove, Burnes, & Pankseep, 2014). Daha önce görmediğimiz garip şeklin ya da müziğin, farkında olduğumuz ancak başka hiçbir şeye bağlayamadığımız deneyimine benzer şekilde; aneotik bilinç seviyesindeki temel algısal farkındalık hali dışında kalan veriler, diğer farklı kaynaklardan gelen (ses ile görüntü bilgisi) veriler ve dilsel-hafıza verileri ile bağlantılandırılmaz.

Neotik bilinç durumunda kişi, en temel seviyedeki algısal (görsel,

işitsel, dokunsal bedensel vb.) uyarıları, farklı kaynaklardan gelen uyarılarla (ses ile görsel veriler) bütünleştirip dilsel olarak anlamlandırabilir (Tulving, 2002; 2005). Kişi, bedensel olarak kendini, dış dünyadaki nesnelere, bu nesnelere ile ilgili bellek verilerini algılar. Bunlar arasında geçmiş ve geleceğe yönelen ilişkiler kurar. Fakat kişi kendisini referans alarak, sübjektif yer, zaman ve duygu hissiyatı içinde olduğu epizodik geçmiş ve gelecek düşünceleri içerisinde hissedemez. Neotik bilinç seviyesinin temel olarak dilsel mekanizmaları içeren semantik bellek deneyimleriyle işlediği kabul edilir (Gardner, 2001). Bu bilinç durumuna örnek olarak, çok dikkatli biçimde bir matematik problemi çözdüğümüzü hayal edelim. Bu esnada, vücutsal (oturduğumuz masa ve kıyafetler), görsel (baktığımız kitap) ve işitsel verileri algıladığımızı ve bunu yaparken hafızamızdan daha önce öğretmenimizin anlattığı çözüm yolunu sembolik olarak hatırlamaya çalıştığımızı (çözüm yolunu anlattığı anı) düşünelim. Bu örnekte, soru çözen kişi aneotik olarak algıladığı temel farkındalık durumlarını (temel vücutsal algı, görsel ve işitsel veriler) dilsel olarak işlemekte, semantik belleği vasıtasıyla kişi referanslı sübjektif yer, zaman ve duygulanım yaşanılması olmadan (epizodik bellek), semantik bellek yolu ile neotik bilinç seviyesinde anlamlandırmaktadır. Bu açıklamalara göre sonuç olarak, neotik bilinç seviyesindeki bellek deneyimlerinin semantik bellek alt tipinde temsil edildiği sonucuna ulaşabiliriz.

Tulving'in, en gelişmiş bilinç seviyesi olarak tanımladığı Otonoetik bilinç durumunda kişi, kendisini referans alarak sübjektif yer, zaman ve duygu yaşantısı ile birlikte geçmişteki ve gelecekteki bellek olaylarını 'Zihinsel zaman yolculuğu' şeklinde epizodik olarak deneyimleyebilir (Klein, 2016). Matematik problemini çözmeye çalışan öğrenci örneğini tekrar ele alırsak, öğrenci problemi çözmek için kendisini referans alarak; geçmişte öğretmenin dersi anlattığı sınıftaki (yer), 2 hafta önce girdiği matematik dersindeki (zaman), zorlanarak anladığı (duygusal hissiyat) formülü hatırlamaya çalışabilir (epizodik geçmiş yolculuk) ancak, dikkatini toplayamaz ve okuldan çıktıktan sonraki (zaman) gideceği sinemadaki filmin (yer), sabırsızlıkla (duygu hissiyatı) hayalini kurabilir (epizodik geleceğe yolculuk). Tulving'e göre, 'Zihinsel zamanda yolculuk' kapasitesi evrimsel olarak en gelişmiş bilinç seviyesi olan otoneotik bilinç seviyesinde oluşan zihinsel bir kapasitedir (Tulving, 2002; 2005).

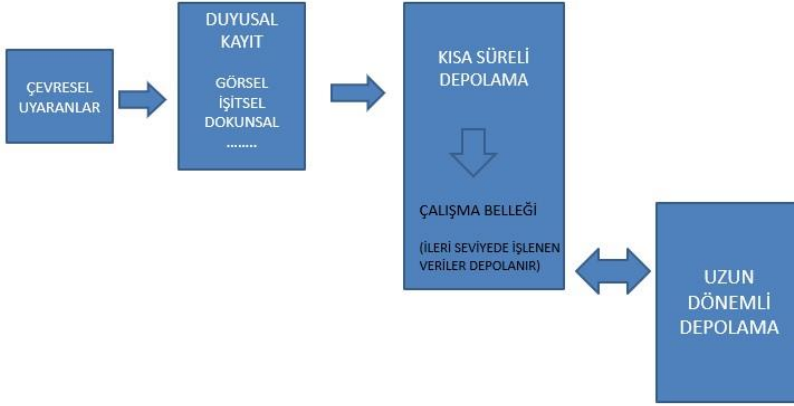
Evrimsel olarak aneotik bilinç seviyesi, bilinçsizlik halinden temel farkındalık durumlarına (bedensel, duyuşsal, duygusal) geçme aşamasını temsil ederken; neotik bilinç seviyesi, farkında olduğumuz deneyimleri ve onlar hakkında işlem yaptığımız üst bilinç aşamasını temsil etmektedir. Otoneotik bilinç aşaması, farkında olduğumuz farkında olduğumuz deneyimlere, kendimize ait farkındalık hissi katarak, bu deneyimleri geçmiş ve gelecekle ilişkilendirdiğimiz en üst düzeydeki bilinç aşamasını temsil etmektedir (Vandekerckhove & Pankseep, 2009).

3.2. Çalışma Belleği ve Benlik Bellek Sistemi

Çalışma belleği teorisinin, temel olarak duyuşsal yollar ile alınan yeni verilerin, uzun süreli veriler ile nasıl etkileştiği problemini çözmek amacı ile geliştirildiği iddia edilebilir. Buna göre, yeni alınan verilerin kısa süreli bellek sistemlerinde asılı olarak tutulduğu sırada, bu veriler ile uzun dönemli bellekte yer alan görsel ve dilsel veriler bütünleştirilir. Hatırlama süreçlerinin o andaki psikolojik süreçlere göre yapılandırıldığı iddia edilebilir. Benlik bellek sistemi teorisinde ise çevremizde sürekli algıladığımız algısal-duyuşsal verilerin bilgisinin, uzun süreli bellekte kendilik algımızı oluşturan verilerle birlikte değerlendirilerek amaca yönelik davranışın planlanmasında rol aldığı öne sürülmektedir.

Psikoloji alanında epizodik-semantic bellek ayrımı konusu kadar önemli olan bir başka tartışma alanıysa uzun süreli bellek ile kısa süreli belleğin nasıl etkileşerek uyum içinde çalışabildiği konusudur. Uzun süreli ve kısa süreli belleğin birbirinden ayrı olarak çalıştığı görüşüne karşı çıkan Baddeley, öncelikle, 60 'lı yıllarda Atkinson ve Shiffrin'in öne sürdüğü ve belleği zamansal olarak, *duyu belleği-kısa süreli bellek-uzun süreli bellek* şeklinde ayırdıkları çalışmalarını dikkate almıştır (Baddeley, Eysenck & Anderson, 2009, s. 6).

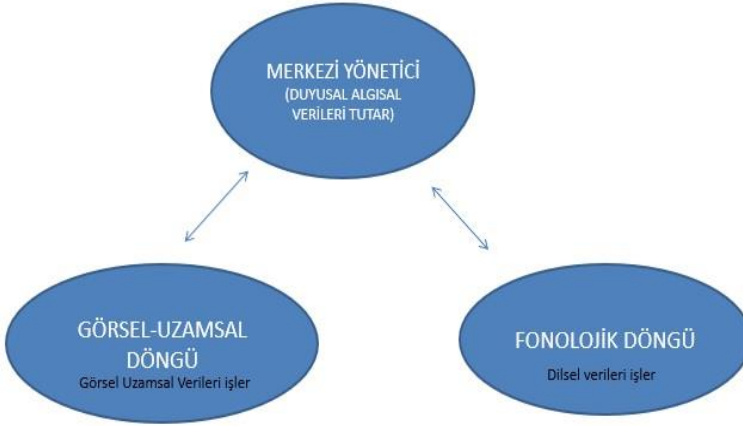

Şekil 2: Belleğin zamansal olarak sınıflandırılması

Baddeley, kısa süreli bellek kavramı yerine geçen *çalışma belleği* kavramını ileri sürer. Çalışma belleği, *görsel-uzamsal döngü, fonolojik döngü ve merkezi yönetici* bileşenlerinden meydana gelir (Baddeley, Eysenck & Anderson, 2009, s. 41-68). Duyusal ve algısal yollardan alınan veriler, merkezi yönetici tarafından kısa süreli bellekte tutulurken; görsel-uzamsal döngü vasıtası ile uzun süreli bellekten alınan görsel veriler ve fonolojik döngü aracılığıyla uzun süreli bellekten getirilen dilsel-sözel veriler, merkezi yönetici tarafından tutulan yeni edinilmiş duyusal algısal verilerle birlikte işlenir. Örneğin Galata kulesinden İstanbul'u izlemiş olduğunuz anınızı hatırlamanızı istediğimizde duyusal-algısal yollardan aldığımız (sözel-işitme) hatırlama direktifi bilgisi, merkezi yürütücü aracılığı ile kısa süreli bellekte tutulurken, görsel-uzamsal döngü aracılığıyla uzun süreli bellekte saklanan İstanbul manzarasıyla ilgili görsel imajlara ait veriler işlenmekte; bu esnada yapılan içsel konuşmaya ait dilsel verilerde (ileride Sarayburnu ve biraz solunda kız kulesi vardı...) fonolojik döngü aracılığı ile işlenmektedir. Bu şekilde, çalışma belleği, yeni karşılaşılan bilgilerin kısa süreli hafızada tutularak uzun süreli bellekten alınan verilerle birlikte işlenmesini sağlar ve 'geleceğe yönelik planlı davranışın' planlanmasında çok önemli rol üstlenmektedir.

ÇALIŞMA BELLEĞİ

Şekil 3: Çalışma Belleği bileşenleri: Merkezi yönetici, Görsel-uzamsal döngü, Fonolojik döngü

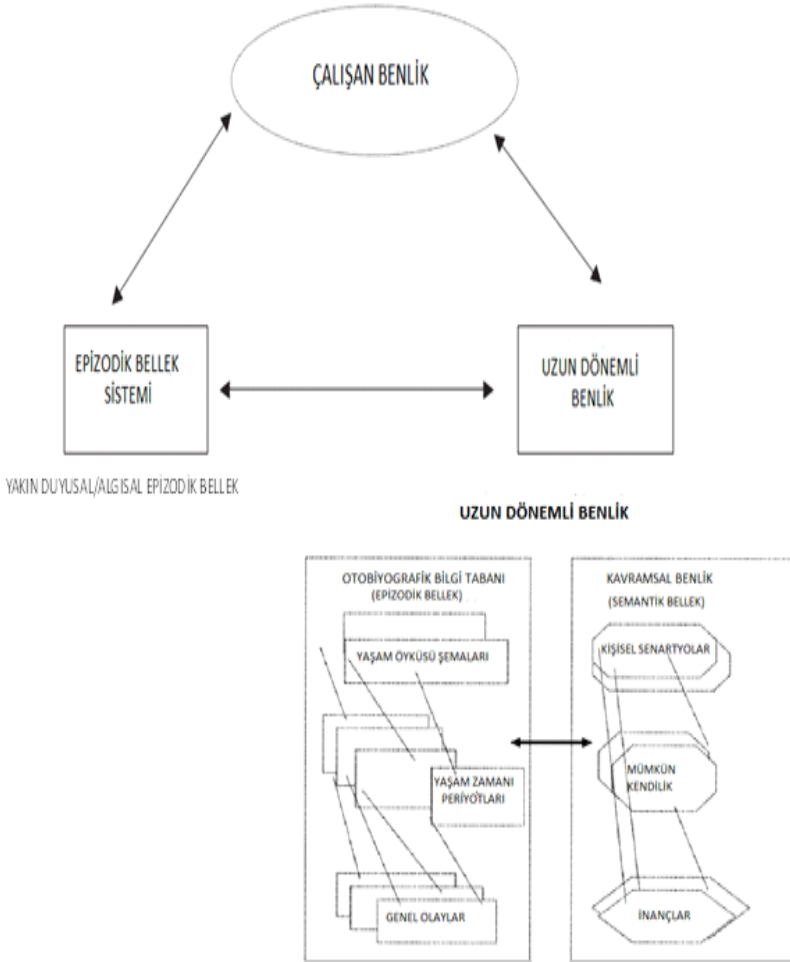
‘Çalışma belleği’ konusunda gerçekleştirilen çalışmalar, yeni deneyimlenen algısal/duyusal/duygusal/otonomik verilerin kısa periyotlar halinde, çok canlı bir biçimde deneyimlenmesini sağlayan “*yakın duyusal/algısal epizodik bellek*” sistemi olarak isimlendirilen yapının, epizodik bellekten farklı bir bellek sistemi tarafından oluşturulduğu fikrini desteklemektedir (Keven, 2015). Bu bellek sisteminde birkaç saat içinde yaşanmış olan deneyimler, kısa periyotlar halinde, çok canlı görsel imajlarla ve o andaki uygun duygusal hissiyat ile birlikte hatırlanmaktadır (Conway, 2001).

Bu çalışmalar ışığında ‘Kalıcı Benlik Algısı’nın nasıl oluştuğu problemi ele alan Conway, bu problemi açıklamak için ‘Benlik bellek sistemi’ teorisini ileri sürmüştür (Conway, 2005). Benlik bellek sistemini oluşturan 3 yapı vardır; Çalışan benlik, epizodik bellek ve uzun süreli benlik sistemi. Çalışan benlik alt sisteminin görevi, çevremizde sürekli algıladığımız algısal-duyusal verilerin bilgisini, uzun süreli bellekte kendilik algımızı oluşturan verilerle birlikte değerlendirerek amaca yönelik davranışın planlanmasını sağlamaktır. Çalışan benlik alt sistemi bu görevi icra ederken, dış dünyadan alınan bilgiler ‘yakın duyusal/algısal epizodik bellek’ aracılığı ile tutulmaktadır ve bu veriler, uzun dönemli benlik alt sisteminden gelen bilgilerle bütünleştirilmektedir. Uzun dönemli benlik alt sistemi ise ‘oto-

biyografik bilgi tabanı' ve 'kavramsal benlik' bileşenlerinden meydana gelir (Conway, Singer & Tagini, 2004). Epizodik bellek sisteminin rol aldığı otobiyografik bilgi tabanında deneyimler, yaşam zamanı periyotları ve genel olaylar şeklinde organize edilirler. Yakın duyuşsal/algısal epizodik bellek aracılığı ile tutulan yeni bilgilerden, ileri seviyede işlenerek bellekte tutulmasına karar verilenler otobiyografik bilgi tabanına yerleştirilir. İlk buluşma, evlenme, akademik başarı gibi önemli olaylar, okul öncesi çağ, lise yılları, evliliğin ilk yılları gibi genel yaşam zamanı periyotları içerisine yerleştirilerek yapılandırılır. Bu sayede kendilik algımızın oluşmasını sağlayan bir 'yaşam öyküsü' oluşturulmuş olunur. Semantik bellek sisteminin rol aldığı kavramsal benlik alt sistemi, kişinin kendisine ait temel tutum ve inançları ve genel bilgilerle birlikte algılamasını sağlayan zaman bağlamı olmaksızın kavramasını sağlayan uzun süreli benlik yapısının bir alt bileşeni olarak kabul edilmektedir. Benlik bellek sistemi, çevreden gelen uyarıları otobiyografik bilgi tabanındaki verilerle yorumlayarak, amaca yönelik davranışın planlanmasında önemli görevler üstlenir (Conway, 2005).

Şekil 4: Bellek Bellek Sistemi

Sonuç

Bellek sistemlerinin temel görevinin geleceğe ve amaca yönelik davranışı planlayarak evrimsel açıdan uyumu artırmak olduğu, yanlış hatırlamanın bellek sistemlerinin bir kusuru değil, aksine normal çalışma şekli olduğu düşünülmektedir (De Brigard, 2014). Deneyimlenen duysal/algısal veriler, kişinin zihinsel durumları ve dikkat mekanizmalarının eşliğinde süzülerek, yakın duysal/algısal epizodik bellek aracılığı ile tutulmakta işlenen veriler uzun dönemli bellek sistemi, otobiyografik bilgi tabanında

depolanmaktadır. Hatırlama süreci de hatırlama anındaki zihinsel durumlar ve anlık duyuşsal/algısal verilerin etkisi ile şekillenmektedir. Özetle, bellek sistemleri yaşam olaylarını, olduğu gibi objektif olarak kayıt etmez ve kayıt edilen bilgiyi depolandığı haliyle pasif olarak çağırılmaz. Depolama anındaki zihinsel süreçler ve mevcut depolanmış verilerle etkileşerek oluşturulan bellek deneyimleri, çağırma esnasındaki zihinsel durumlara göre tekrardan inşa edilerek hatırlama süreci gerçekleştirilmiş olur. Kişisel özdeşlik probleminde bellek ölçütünü savunanların görüşleri şu şekilde ifade edilebilir;

- X kişisi t_1 anındaki p olayını p_1 olarak belleğine kayıt eder.
- Y kişisi t_2 anında geçmişteki p olayını p_2 olarak hatırlar.
- $p_2 = p_1$ olması durumunda $X=Y$ olur.

Açıkça görülebileceği gibi, kişisel özdeşlik problemi konusunda bellek ölçütünü savunanlar, örtük olarak son dönemde hatırlamanın simülasyon teorileri karşısında güncelliğini yitirmiş olan koruyucu/muhafaza edici yaklaşımları kabul etmektedirler. Yukarıdaki formüller sentezleyici teorileri dikkate alınarak tekrar oluşturulursa;

- X kişisi t_1 anındaki p olayını p_x olarak kayıt eder.
- Y kişisi t_2 anında, geçmişte p_x olarak kayıt edilen p olayını p_y olarak hatırlar.

- $p \neq p_x, p \neq p_y, p_x \neq p_y$ ve $X \neq Y$

Bu doğrultuda, bellek ölçütünün, kişisel özdeşlik probleminde bir ölçüt olarak kullanılmasının sorunlu olduğu anlaşılmaktadır. Evrimsel adaptasyon neticesinde, geçmişteki verilerin ışığında, geleceğe yönelik planlı davranışı gerçekleştirme amacı taşıyan bellek sistemleri sonucu ortaya çıkan değişmeyen benlik algısı hissiyatının, kişisel özdeşlik konusunda olmasa bile hayatta kalmaya hizmet ettiği bir gerçektir.

Kaynaklar

- Baddeley, A. & Eysenck, M. W. & Anderson, M. C. (2009). *Memory*. New York: Routledge.
- Bernecker, S. (2004). Memory and Externalism. *Philosophy and Phenomenological Research*, 69 (3), 605-632.
- Bernecker, S. (2007). Remembering without Knowing. *Australasian Journal of*

- Philolosophy*, 85 (1), 137-156.
- Bernecker, S. (2008). *The Metaphysic of Memory*. Dordrecht: Springer.
- Bernecker, S. (2012). *Memory: A Philosophical Study*. Oxford: Oxford University Press.
- Buford, C. (2009). Memory, Quasi-Memory and Pseudo-Quasi-Memory. *Australasian Journal of Philosophy*, 87 (3), 465-478.
- Campbell, J. (1999). Schizophrenia, the Space of Reasons, and Thinking as a Motor Process. *The Monist*, 82 (4), 609-625.
- Coliva, A. (2002). Thought Insertion and Immunity to Error through Misidentification. *Philosophy, Psychiatry, & Psychology*, 9 (1), 27-34.
- Conway, M. A. (2001). Sensory-Perceptual Episodic Memory and Its Context: Autobiographical Memory. *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences*, 1413, 1375-1384.
- Conway, M. A. (2005). Memory and the Self. *Journal of Memory and Language*, 53, 594-628.
- Conway, M. A. & Singer, J. A. & Tagini, A. (2004). The Self and Autobiographical Memory: Correspondance and Coherence. *Social Cognition*, 22 (5), 491-529.
- De Brigard, F. (2014). Is Memory for Remembering? Recollection as a Form of Episodic Hypotetical Thinking. *Synthese*, 191 (2), 1-31.
- Gardner, J. M. (2001). Episodic Memory and Autoneotic Consciousness: A First-Person Approach. *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences*, 1413, 1351-1361.
- Gazzaniga, M. S. & Ivry, R. B. & Mangun, G. R. (2009). *Cognitive Neuroscience: The Biology of the Mind*. Newyork: W.W. Norton.
- Hamilton, A. (2007). Memory and Self Consciousness: Immunity to Error through Misidentification. *Synthese*, 171 (3), 409-417.
- Keven, N. (2015). Events, Narratives and Memory. *Synthese*, 193 (8), 2497-2517.
- Kim, J. (2011). *Philosophy of Mind*. Philadelphia: Westview Press.
- Klein, S. B. (2016). Autoneotic Consciousness: Reconsidering the Role of Episodic Memory in Future-Oriented Self Projection. *The Quarterly Journal of Experimental Psychology*, 69 (2), 381-401.
- Klein, S. & Nichols, S. (2012). Memory and the Self of Personal Identity. *Mind*,

483, 677-702.

Kourken, M. (2016). *Mental Time Travel: Epizodic Memory and Our Knowledge of the Personal Past*. Cambridge, MA: The MIT Press.

Locke, J. (2007). *İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Deneme, I. II. Kitap*. (Çev. M. Delikara Topçu). İstanbul: Öteki Yayınevi.

Noonan, H. W. (2003). *Personal Identity*. New York: Routledge.

Northoff, G. (2000). Are Q-Memories Empirically Realistic? A Neurophilosophical Approach. *Philosophical Psychology*, 13 (2), 191-211.

Parfit, D. (1984). *Reasons and Persons*. Oxford: Clarendon Press.

Perry, J. (1975). *Personal Identity*. Los Angeles: University of California Press.

Recenati, F. (2012). Immunity to Error through Misidentification: What It Is and Where It Comes from. *Immunity to Error through Misidentification*. (Eds. S. Prosser, & F. Recenati). Cambridge: Cambridge University Press, 180-201.

Roache, R. (2006). A Defence of Quasi-Memory. *The Royal Institute of Philosophy*, 81 (2), 323-355.

Robins, S. (2016). Misremembering. *Philosophical Psychology*, 29 (3), 432-447.

Schechtman, M. (1990). Personhood and Personal Identity. *The Journal of Philosophy*, 87 (2), 71-92.

Searle, J. R. (2004). *Mind: A Brief Introduction*. Oxford: Oxford University Press.

Shomaker, S. (1968). Self-Reference and Self-Awareness. *Journal of Philosophy*, 65, 555-567.

Shomaker, S. (1970). Persons and Their Pasts. *American Philosophical Quarterly*, 7 (4), 269-285.

Slors, M. (2001). *The Diachronic Mind: An Essay on Personal Identity, Psychological Continuity and the Mind-Body Problem*. Dordrecht: Springer Science+Business Media.

Slors, M. (2007). Two Conceptions of Psychological Continuity. *Philosophical Explorations*, 1 (1), 61-80.

Snowdon, P. F. (1991). Personal Identity and Brain Transplants. *Royal Insitutue of Philosophy Supplement*, 29, 109-126.

Squire, L. R. (2004). Memory Systems of the Brain: A Brief History and Current Perspective. *Neurobiology of Learning and Memory*, 82, 171-177.

- Squire, L. R. (2009a). The Legacy of Patient H. M. for Neuroscience. *Neuron*, 61 (1), 6-9.
- Squire, L. R. (2009b). Memory and Brain Systems: 1969-2009. *The Journal of Neuroscience*, 29 (41), 12711-12716.
- Tulving, E. (1983). *Elements of Episodic Memory*. Oxford: Oxford University Press.
- Tulving, E. (2002). Episodic Memory: From Mind to Brain. *Annual Review of Psychology*, 53 (1), 1-25.
- Tulving, E. (2005). Episodic Memory and Autonoesis: Uniquely Human? *The Missing Link in Cognition: Origins of Self-Reflective Consciousness*. (Eds. H. Terrace, & J. Metcalfe). Oxford: Oxford University Press, 3-56.
- Vandekerckhove, M. & Pankseep, J. (2009). The Flow of Anoetic to Neotic and Autoneotic Consciousness: A Vision of Unknowing (Aneotic) and Knowing (Neotic) Consciousness in the Remembrance of Things Past and Imagined Futures. *Consciousness and Cognition*, 18, 1018-1028.
- Vandekerckhove, M. & Burnes, L. & Pankseep, J. (2014). The Emergence of Primary Anoetic Consciousness in Episodic Memory. *Frontiers in Behavioral Neuroscience*, 7, 1-8.
- Werning, M. & Cheng, S. (2017). Taxonomy and Unity of Memory. *The Routledge Handbook of Philosophy of Memory*. (Eds. S. Bernecker, & M. Kourken). London and New York: Routledge, 7-20.
- Woodruff-Pak, D. (1993). Eyeblick Classical Conditioning in H.M.: Delay and Trace Paradigms. *Behavioral Neuroscience*, 107, 911-925.

Öz: Kişisel özdeşlik probleminde, zaman içindeki tüm değişimlere karşın kişinin, kendini aynı kişi olarak algılamasını sağlayan şartların gerekli ve yeterli koşulları sorgulanmaktadır. Kişisel özdeşlik sorununu açıklamaya çalışan kuramlar, indirgemeci ve indirgemeci olmayan kuramlar şeklinde iki ana başlıkta incelenebilir. İndirgemeci olmayan kuramlar, kişisel özdeşliğin daha basit alt süreçlere indirgenerek açıklanabileceğini reddeder. İndirgemeci kuramlar ise kişisel özdeşliğin fiziksel veya psikolojik olarak daha alt süreçlere indirgenerek açıklanabileceğini ileri sürer. Bellek ölçütünde, kişinin kendi geçmişini hatırlaması için, geçmişteki kişi ile aynı kişi olmasının baştan kabul edilmesi zorunluluğu nede-

niyle, bellek ölçütünün döngüsel olduğu kabul edilmektedir. Döngüsellik argümanını aşmak için Quasi-memory (Q bellek) argümanı ileri sürülmüştür. Quasi-memory argümanı esas olarak geçmişteki bir olayı yaşayan kişi ile hatırlayan kişinin aynı kişi olmak zorunda olmadığı kabulüne dayanmaktadır. Bu makalede Quasi-memory argümanını savunan ve karşı çıkan görüşler, felsefi açıdan ve modern nöropskolojinin bellek teorileri dikkate alınarak incelenecektir. Bellek sistemlerinin geleceğe yönelik planlı davranışa yardımcı olmak üzere evrimleştiğine dikkat çekilecek ve belleğin kişisel özdeşlik sağlamak gibi bir amacı olmadığı ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kişisel özdeşlik, bellek sistemleri, döngüsellik argümanı, Quasi-memory.

